

CHƯƠNG 6

CÂN BẰNG PHA

CHƯƠNG 4

CÂN BẰNG PHA

IV.1 Trạng thái vật lý và Biến đổi Pha

IV.2 Áp suất hơi bão hòa

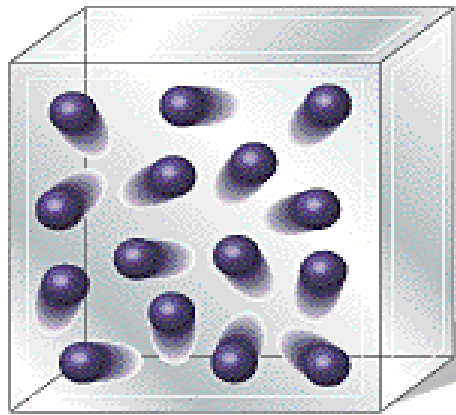
IV.3 Giải đồ pha

IV.4 Quy tắc pha

IV.1 Trạng thái vật lý và Biến đổi Pha

- Thuyết động học phân tử có thể giải thích tính chất vật lý của các trạng thái tập hợp:
  - Chất khí rất dễ nén, nhận hình dạng và thể tích của bình chứa:
    - Các phân tử khí ở cách xa nhau và ít tương tác lẫn nhau.
  - Chất lỏng hầu như không bị nén, nhận hình dạng nhưng không nhận thể tích của bình chứa :
    - Các phân tử chất lỏng được giữ gần nhau hơn so với khí nhưng không quá chặt nên có thể trượt lên nhau (*chảy*).
  - Chất rắn không bị nén, có hình dạng và thể tích xác định:
    - Các phân tử chất rắn sắp xếp liền kề với nhau; chặt chẽ đến mức chúng không thể trượt lên nhau.

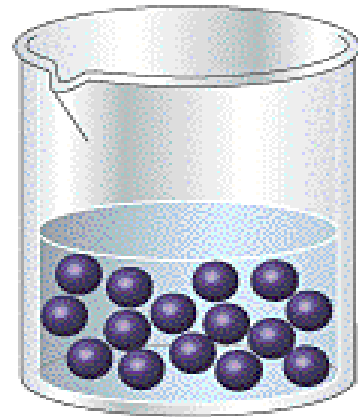
IV.1 Trạng thái vật lý và Biến đổi Pha

Khí

Mất trật tự;
Có nhiều khoảng
không; Phân tử chuyển
động hoàn toàn tự do;
Các hạt ở cách xa
nhau

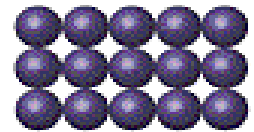
Làm
lạnh
hoặc
nén
Đun nóng
hoặc
giảm áp
sắt

Lỏng

Mất trật tự;
Các hạt hoặc nhóm
hạt chuyển động
tương đối tự do;
Các hạt ở gần nhau

Làm
lạnh
Đun
nóng

Tinh thể rắn

Sắp xếp trật tự;
Các hạt ở những vị trí
cố định
Các hạt ở rất gần
nhau

IV.1 Trạng thái vật lý và Biến đổi Pha

- Để chuyển chất từ trạng thái khí thành lỏng hoặc rắn (**Quá trình tỏa nhiệt**) cần làm cho các phân tử ở gần nhau hơn: **Làm lạnh hoặc nén.**
- Để chuyển chất từ rắn sang lỏng hoặc khí (**Quá trình thu nhiệt**) cần làm cho các phân tử chuyển động ra xa nhau: **Gia nhiệt hoặc giảm áp suất.**
- Những lực giữ cho các phân tử lỏng hoặc rắn ở gần nhau được gọi là **lực liên phân tử.**
- Trong q/t chuyển pha, nhiệt độ không thay đổi (đối với chất tinh khiết).

Các dạng biến đổi pha

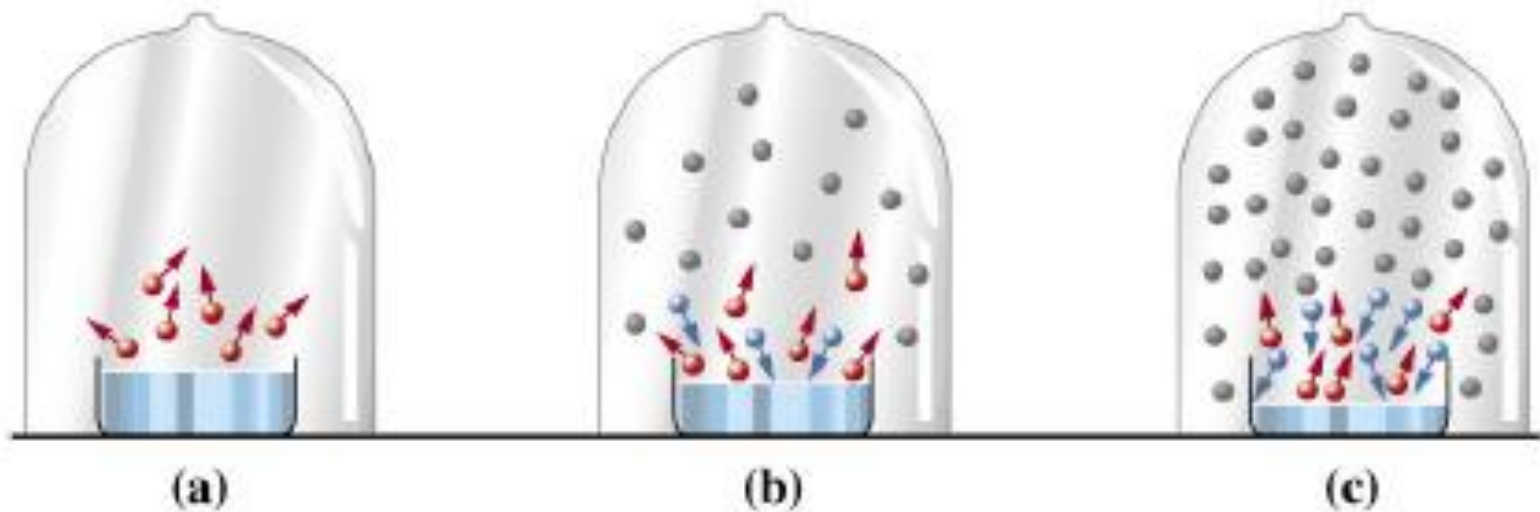
Qt tỏa nhiệt	Qt thu nhiệt	
Khí → Lỏng $\Delta H_{\text{con}} < 0$	Lỏng → Khí $\Delta H_{\text{vap}} > 0$	$\Delta H_{\text{con}} = - \Delta H_{\text{vap}}$
Lỏng → Rắn $\Delta H_{\text{freezing}} < 0$	Rắn → Lỏng $\Delta H_{\text{fus}} > 0$	$\Delta H_{\text{freezing}} = - \Delta H_{\text{fus}}$
Khí → Rắn $\Delta H_{\text{dep}} < 0$	Rắn → Khí $\Delta H_{\text{sub}} > 0$	$\Delta H_{\text{dep}} = - \Delta H_{\text{sub}}$

$$\Delta H^{\circ}_{\text{fus}} < \Delta H^{\circ}_{\text{vap}}$$
$$\Delta H^{\circ}_{\text{sub}} = \Delta H^{\circ}_{\text{fus}} + \Delta H^{\circ}_{\text{vap}}$$

Với đa số chất tinh khiết

Iv.2 Áp suất hơi

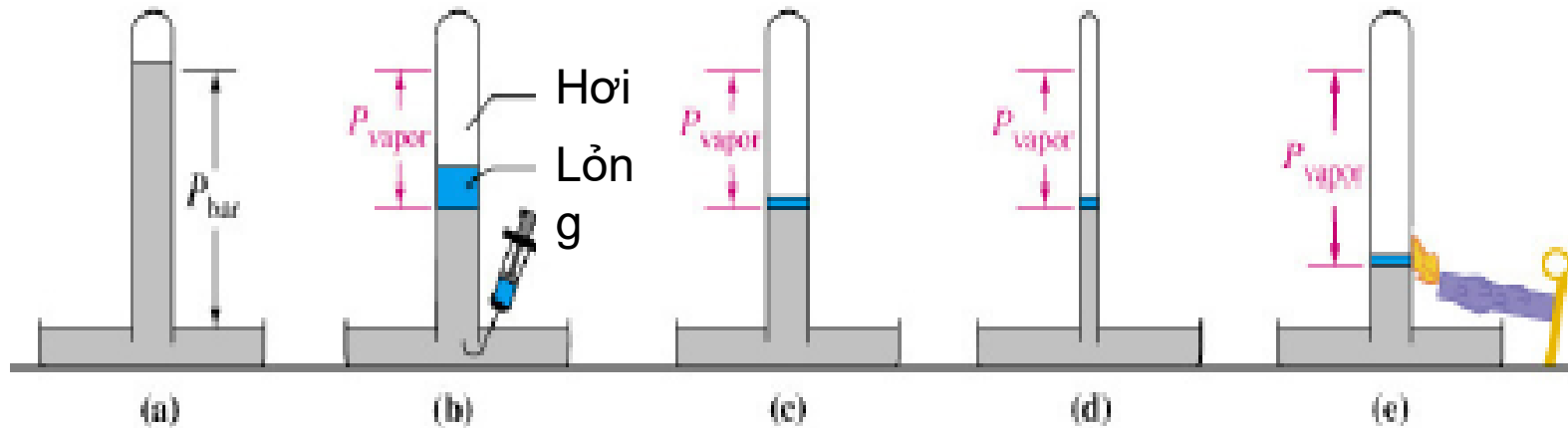
- Phân tử trong trạng thái hơi
- Phân tử đang bay hơi
- ← Phân tử đang ngưng tụ

Lỏng $\rightleftharpoons$ **Hơi**
định

$P_{\text{hơi}}$ tại T xác

Aùp suất hơi – Nhiệt độ

Aùp kế
thủy
ngân

Aùp suất
hơi của
chất lỏng
 $P_{\text{hơi}}$
(P_{vap})

$P_{\text{hơi}}$ không
phụ thuộc
vào thể tích
Lỏng ($V_{\text{lỏng}}$)

$P_{\text{hơi}}$ không
phụ thuộc
vào thể tích
Khí ($V_{\text{khí}}$)

$P_{\text{hơi}}$ phụ
thuộc vào
Nhiệt độ T

Sự phụ thuộc của áp suất hơi theo nhiệt độ

(a) **Diethyl ether** (DE)

(b) **Ethanol**

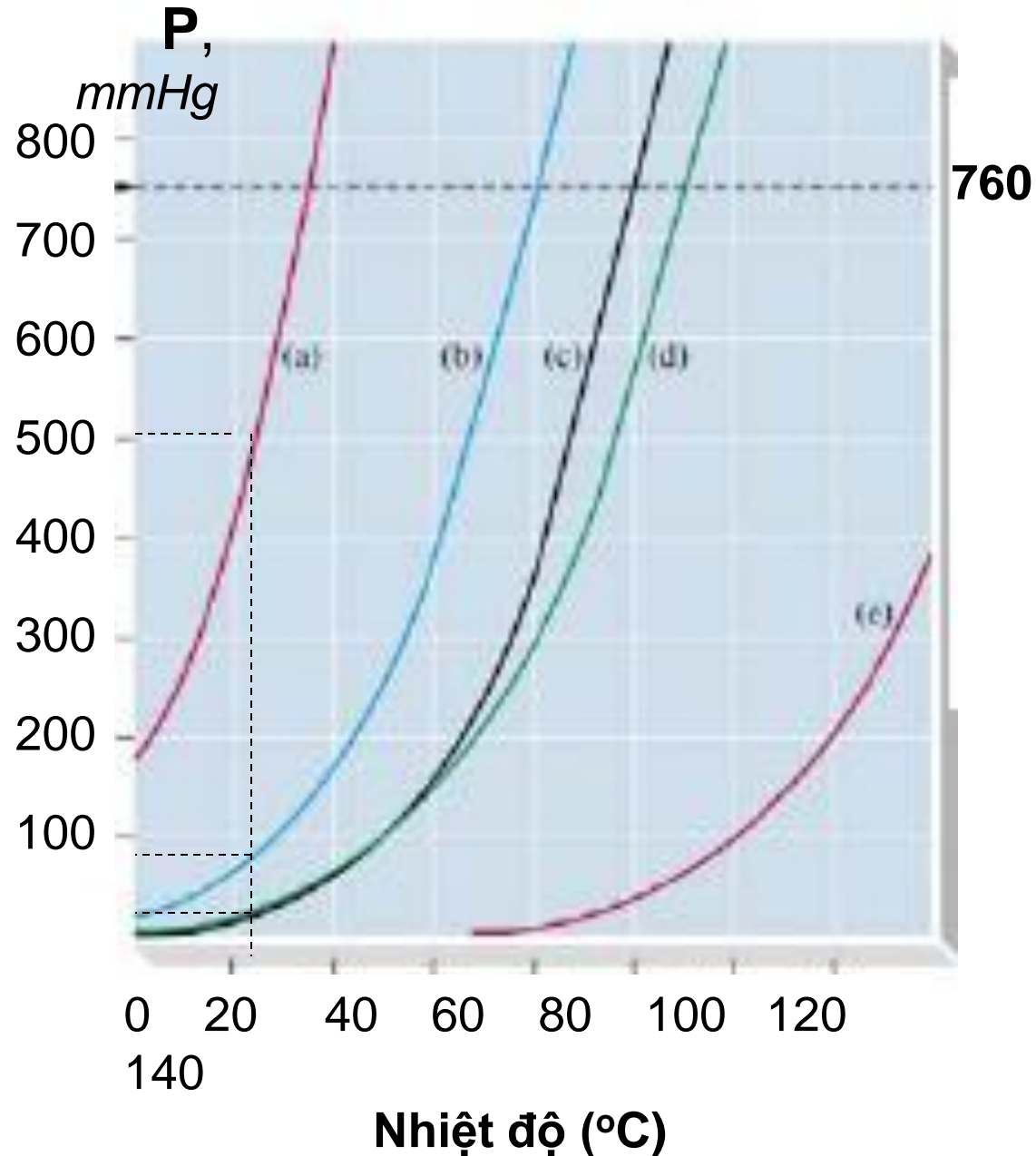
(c) **Nước**

- Cùng T, DE có $P_{\text{hơi}}$ cao nhất, H_2O có $P_{\text{hơi}}$ nhỏ nhất: Do DE có lực tương tác liên phân tử yếu nhất và H_2O mạnh nhất.

- Đường 760 mmHg cho biết $T_{\text{sôi}}$ bình thường của chất lỏng: Nhiệt độ tại đó $P_{\text{hơi}}$ của chất lỏng = P khí quyển.

$T_{\text{sôi}}$ của :

$\text{H}_2\text{O} > \text{Ethanol} > \text{DE}$

$$\Delta H_{\text{vap}} = H_{\text{vapor}} - H_{\text{liquid}} = - \Delta H_{\text{condensation}}$$

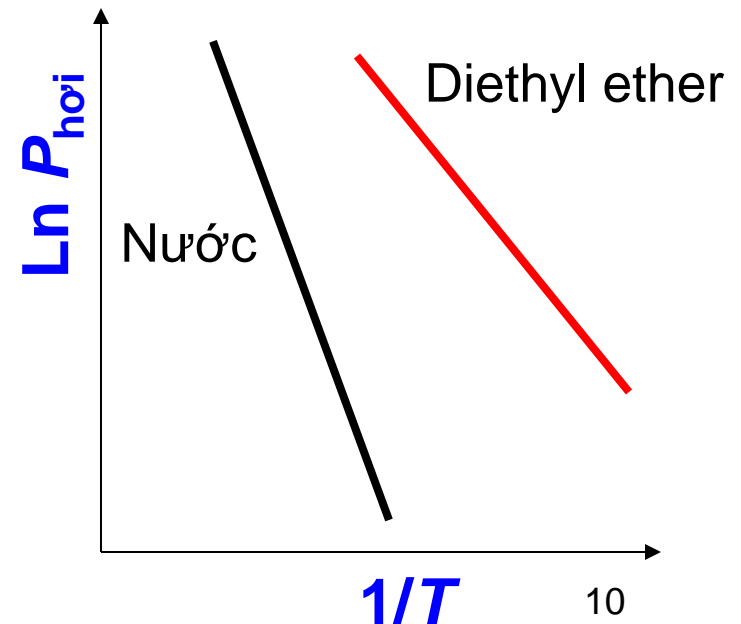
Some Enthalpies of Vaporization at 298 K

Liquid	ΔH_{vap} , kJ/mol
Diethyl ether, $(\text{C}_2\text{H}_5)_2\text{O}$	29.1
Methyl alcohol, CH_3OH	38.0
Ethyl alcohol, $\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$	42.6
Water, H_2O	44.0

Pt Clausius- Clapeyron

$$\ln P = -A \left(\frac{1}{T} \right) + B$$

$$A = \frac{\Delta H_{\text{vap}}}{R}$$

IV.3 Giản đồ Pha

Giản đồ pha cho biết ảnh hưởng của nhiệt độ và áp suất lên biến đổi pha của hóa chất.

Giản đồ pha bao gồm:

- **Vùng** : Mỗi vùng ứng với **1 pha bền vững** của chất.

Thường pha Rắn bền ở T thấp và P cao; pha Khí - T cao và P thấp; Pha Lỏng – trung bình.

- **Đường giữa các vùng** : biểu diễn **quá trình chuyển pha**.

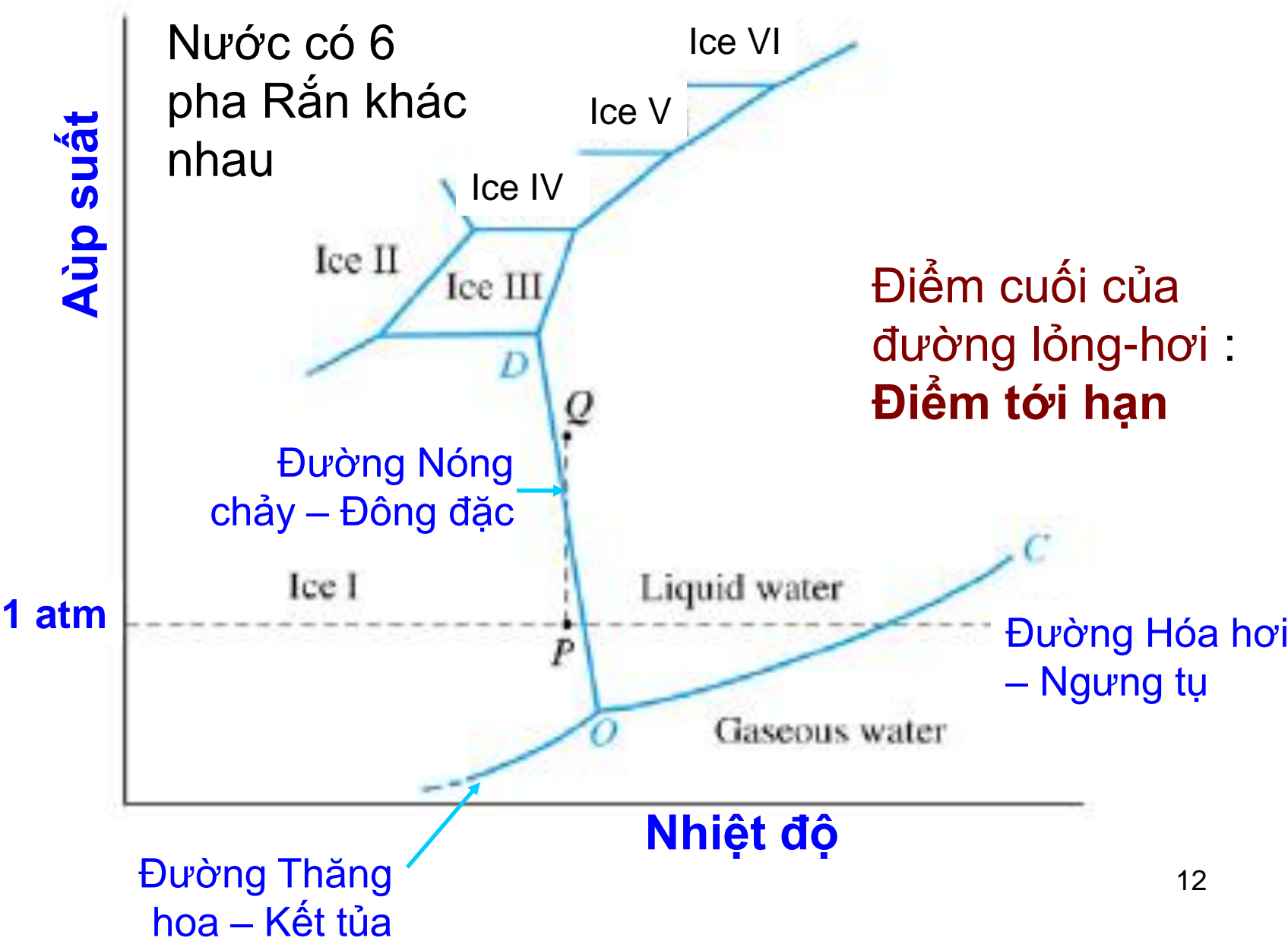
Mỗi điểm trên đường cho biết nhiệt độ và áp suất tại đó hai pha ở trạng thái cân bằng.

- **Điểm ba**: giao điểm của ba đường chuyển pha. Một số chất có nhiều điểm ba nếu trạng thái rắn có nhiều dạng thù hình.

Tại điểm ba **các qt chuyển pha xảy ra đồng thời** (rắn $\rightleftharpoons$ lỏng $\rightleftharpoons$ khí $\rightleftharpoons$ rắn).

- **Điểm tới hạn** :

Giải đồ pha của Nước

Điểm tới hạn

- Cho một chất lỏng vào bình kín và gia nhiệt
- Khi T tăng, chất lỏng giãn nở $\rightarrow$ tỷ khối của lỏng giảm
- Đồng thời, khi T tăng, chất lỏng bay hơi nhiều hơn $\rightarrow$ tỷ khối của hơi tăng
- T càng tăng, tỷ khối của lỏng và hơi càng tiến lại gần nhau.
- Tại **hiệt độ tới hạn** (T_c) tỷ khối của lỏng và hơi bằng nhau, và ranh giới pha lỏng – hơi biến mất. Áp suất tại nhiệt độ này là **áp suất tới hạn** (P_c).
- *Tại điểm tới hạn hơi không thể ngưng tụ thành lỏng dù có đặt áp suất bao nhiêu. Td: T_c của $O_2 = -119^\circ C$; $N_2 = -147^\circ C$*
- Sau T_c thường có trạng thái **Lỏng siêu tới hạn** hơn là hai pha lỏng khí riêng biệt

Điểm tới hạn

Thấp hơn T_c
khoảng 10°C

Thấp hơn T_c
khoảng 1°C

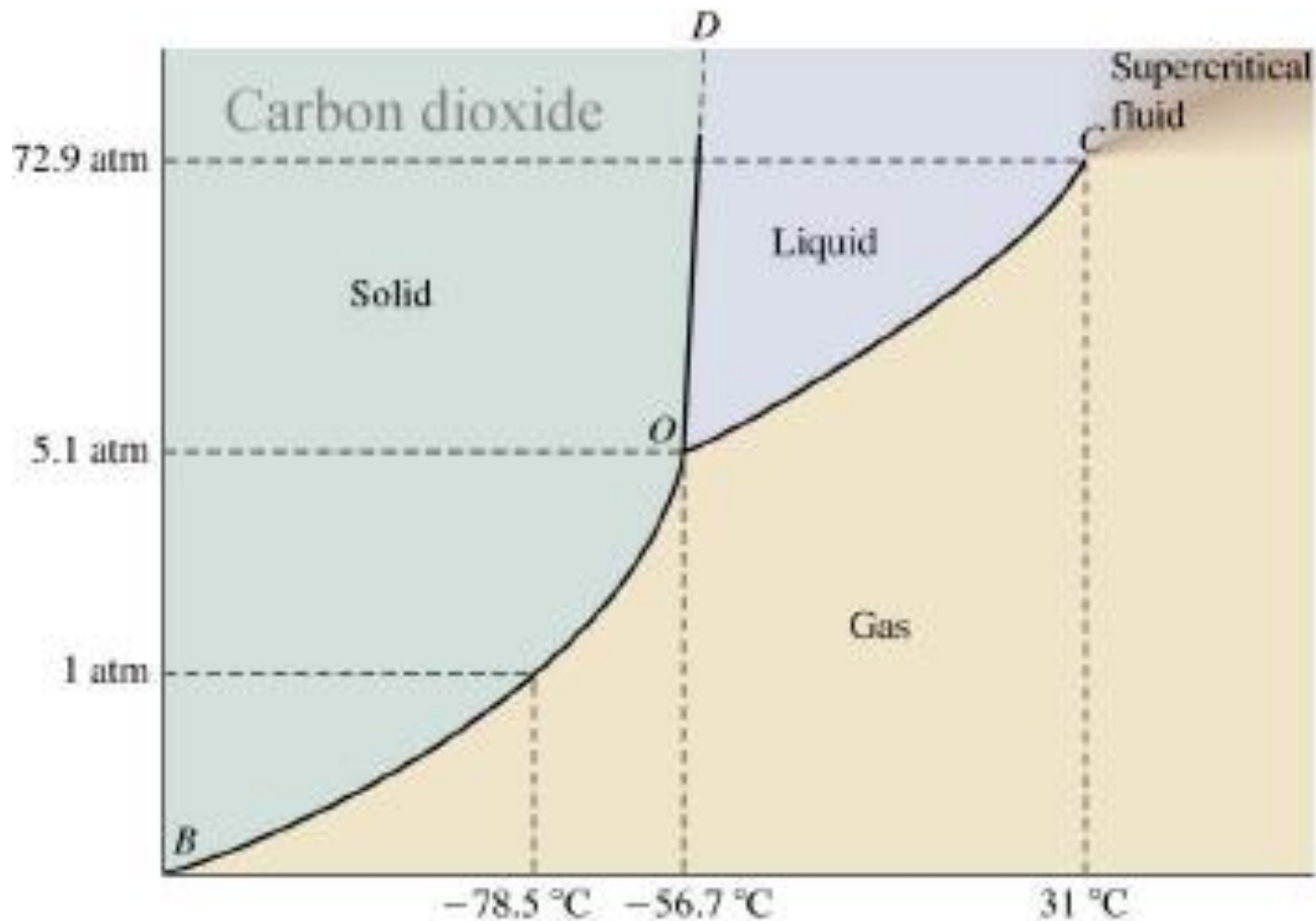
Tại nhiệt độ
tới hạn T_c

***Tại nhiệt độ tới hạn (T_c) không còn ranh giới
pha lỏng – hơi***

Substance	T_c , K	P_c , atm
“Permanent” gases^a		
H ₂	33.3	12.8
N ₂	126.2	33.5
O ₂	154.8	50.1
CH ₄	191.1	45.8
“Nonpermanent” gases^b		
CO ₂	304.2	72.9
HCl	324.6	82.1
NH ₃	405.7	112.5
SO ₂	431.0	77.7
H ₂ O	647.3	218.3

Không thể hóa
Lỏng ở 25°C

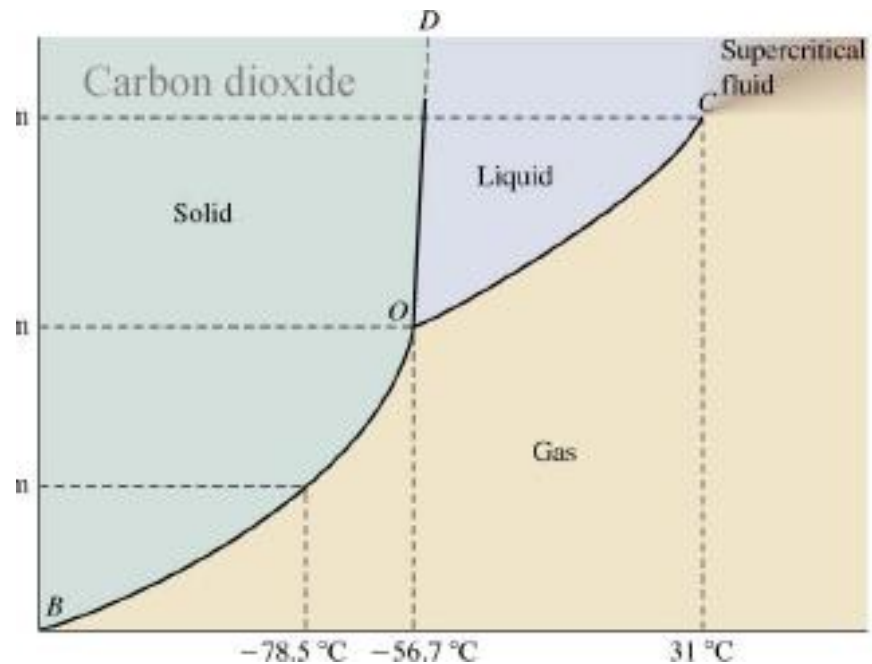
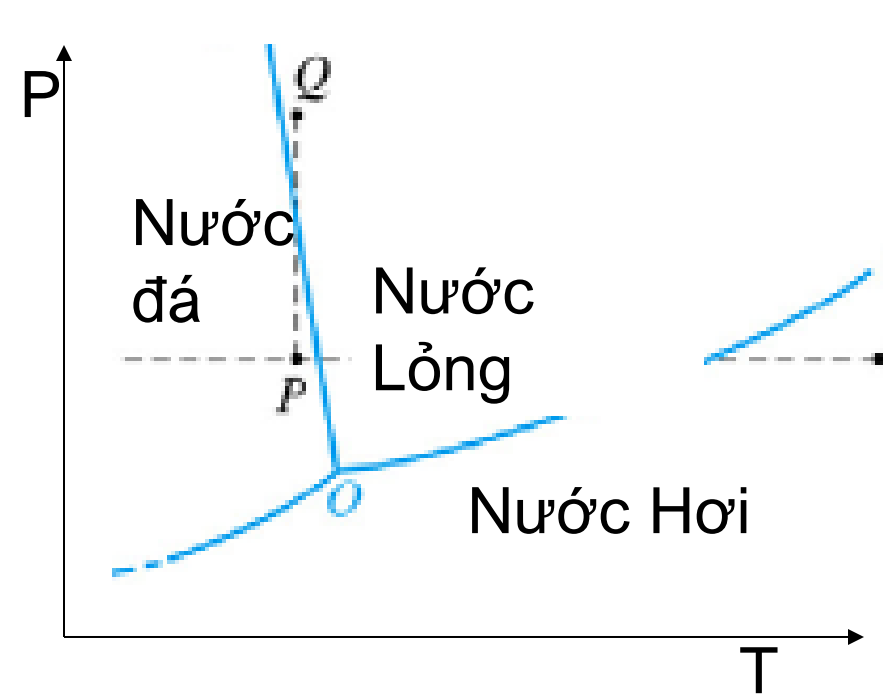
Có thể hóa
Lỏng ở 25°C

Vì sao CO_2 rắn không nóng chảy thành Lỏng (ở đk thường)?

Nếu áp suất KQ = 5,2 atm?

Điểm đặc biệt của nước:

- **Đa số chất** : tỷ khối của Rắn > Lỏng → Tăng áp suất tạo điều kiện cho pha rắn; *đường R-L có độ dốc dương* (ngiên về phải).
  - **Nước** : tỷ khối của Rắn < Lỏng → Tăng áp suất tạo điều kiện cho pha Lỏng; *đường R-L có độ dốc âm* (ngiên về trái).
- Chú ý: chỉ đúng cho 1 dạng tinh thể nước rắn (Ice I)

IV.4 Quy tắc pha

- **Pha** : số pha (k)
- **Cấu tử** : Chất tạo thành mà nồng độ của nó xác định thành phần các pha của hệ ở trạng thái cân bằng.
- **Số cấu tử** (n) = Số chất tạo thành hệ – Số phương trình liên hệ.

Td:

Hệ gồm 3 khí không tương tác : He, H₂, Ar → số cấu tử = 3.

Hệ gồm 3 khí : H₂, I₂, và HI có 3 chất tạo thành nhưng số cấu tử = 3 – 1 = 2 vì có 1 phương trình liên hệ nồng độ của chúng:

$$\frac{[HI]^2}{[H_2] \cdot [I_2]} = K$$

- **Bậc tự do** (f) : Khả năng biến đổi độc lập thông số trạng thái của hệ mà không làm thay đổi số pha. **Số bậc tự do** (f)

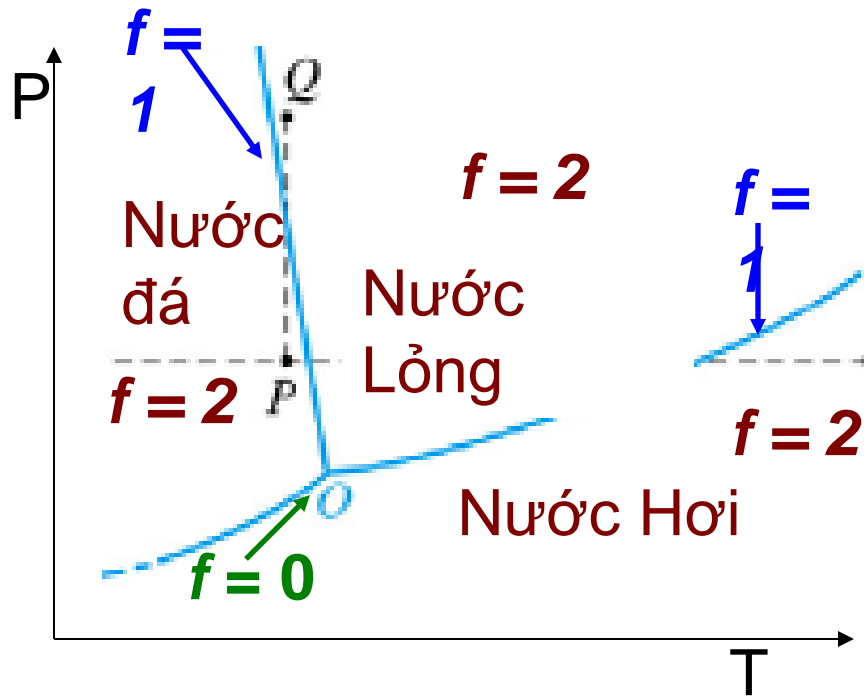
IV.4 Quy tắc pha

$$f = n + 2 - k$$

Gibbs – 1876

(+ 2 là do có 02 biến số chung T & P)

- Nếu ngoài T & P hệ còn chịu tác động của 1 biến số khác (td điện thế) thì f tăng lên: **$f = n + 3 - k$** .
- Ngược lại, nếu 1 biến số được giữ cố định (td T = const) thì f giảm đi : **$f = n + 1 - k$** .
- Nếu cả 2 biến số được giữ cố định (T = const; P = const) thì **$f = n - k$**

Trong **vùng**: $n = 1, k = 1 \rightarrow f = 2$; có thể thay đổi 2 thông số (cả nhiệt độ và áp suất) mà trạng thái pha của hệ vẫn giữ không đổi.

Trên **đường ranh giới CB pha**: $n = 1, k = 2 \rightarrow f = 1$; chỉ có thể thay đổi tùy ý 1 thông số (nhiệt độ hoặc áp suất) để giữ cho hệ luôn ở cân bằng 2 pha.

Điểm ba: $n = 1, k = 3 \rightarrow f = 0$; hoàn toàn xác định trên
giản đồ